

Zakaj pa ne branje v gozdu?

Maja Peteh^{1*}

¹Gozdarski inštitut Slovenije

*maja.peteh@gozdis.si

Izvelek

Prispevek prinaša kratek oris pismenosti in njenega pomena, stanje bralne pismenosti in bralne kulture v Sloveniji, s poudarkom na visoko izobraženem deležu prebivalstva. Predstavlja aktualne programe spodbujanja bralne pismenosti in povabilom k sodelovanju pri akciji 'Beremo v gozdnih knjižnicah', ki povezuje branje, gozdni prostor, turizem in gozdarstvo.

Gljučne besede: bralna pismenost, bralne navade, gozdna knjižnica, promocija branja

1 Bralna pismenost

Bralna pismenost je danes temeljna kompetenca vsakega posameznika in tudi osnova za kakovostno življenje. Bralna pismenost ni le branje, je predvsem razumevanje in kritično vrednotenje prebranega. Je zmožnost uporabe pisnih informacij v različnih okoliščinah, na raznih področjih in dejavnostih. Bralna pismenost je osnova za razvoj ostalih, danes pomembnih vrst pismenosti: matematične, računalniške, informacijske, elektronske, glasbene, kartografske, ekološke, kulturne, državljanske, naravoslovne, medijske ... in prav vse so ključne za razvijanje posameznikovih sposobnosti ter za njegovo uspešno vključevanje v družbo v vseh starostnih obdobjih. Od bralne pismenosti je odvisna zmožnost posameznika za vseživljenjsko učenje, zato jo je treba razvijati in nadgrajevati v vseh starostnih obdobjih. Razvijanje bralne pismenosti na nivoju celotne družbe je tesno povezan z napredkom družbe, njeno organizacijo in gospodarskim napredkom.

Branje, razumevanje in vrednotenje prebranega se zlivajo v bralno kulturo, ki jo pri nas razumemo kot vrednoto. Ta je tesno povezana z motiviranostjo za branje, ki se mora začeti v otroštvu že z razvijanjem sposobnosti branja, pridobivanjem kondicije za branje in vzdrževanjem te kondicije globoko v starost.

2 Stanje bralne pismenosti in bralne kulture v Sloveniji

V Sloveniji že vrsto let spremljamo knjižni trg in knjižnične statistike (izposoja) in bralne navade.

Raziskava 'Knjiga in bralci' je bila izvedena šestkrat (1974, 1980, 1985, 1999, 2015, 2019) in tako metodično spremlja razvoj knjižnega trga. Zadnja edicija poroča, da se je število nebralcev (to so osebe, ki ne berejo knjig, ki niso vezane na delo ali študij v slovenščini) povečalo. Če iz raziskave leta 2015 izhaja, da vsaj eno knjigo (ki ni vezana na delo/študij in je pisana v slovenščini) letno prebere 58 % Slovencev, je takšnih leta 2016 le še 51 %, kar kaže na izrazito negativne trende in izginjanje bralcev. Kar 49 % anketirancev torej ne bere. Dodatno pa avtorji izpostavljajo, da je delež nebralcev v skupini anketirancev z višjo oz. visoko izobrazbo kar 20 % (Rupar in sod., 2019). Razlogi za to so prepleteni:

- stanje na knjižnem trgu - krčenje števila izdaj kakovostnih knjig, deprofesionalizacija založniške dejavnosti in usihanje založništva,
- nezavedanje staršev o pomenu razvijanja bralnih navad že v predšolskem obdobju in v obdobju opismenjevanja (le 12 % staršev otrokom bere, medtem ko nam raziskava za zgled ponuja norveške starše, od katerih 57 % otrokom bere),
- delovanje knjižnic in njihovih financerjev, ki za nakup kakovostnega gradiva namenjajo premalo sredstev,
- vpliv tujih jezikov na mladino in vpliv strokovnih besedil v tujih jezikih,

Izpostaviti je potrebno razlike v deležu bralcev med moškimi (57 %) in ženskami (79 %). Najvišji delež bralcev je med upokojenci (starost 65–75 let), in sicer kar 75 %, sledijo mladi (starost 18–24 let) s 68 %, pri ostalih je delež bralcev le 42 %. Glede stopnje izobraženosti se velik preskok med posameznimi skupinami bralcev zgodi pri bralcih, ki so končali štiriletno srednjo šolo: (zaključena osnovna šola - 56 % bralcev, zaključena poklicna srednja šola - 50 % bralcev, zaključena srednja šola - 70 % bralcev, zaključena višja ali visoka šola - 80 % bralcev). Raziskave kažejo tudi na vpliv velikosti domače knjižnice na dosežke pri bralni pismenosti, in slovenska raziskav ugotavlja da ima le ena tretjina Slovencev doma vsaj sto knjig, kar Slovenijo uvršča med države z najmanjšimi domačimi knjižnicami.

Druga pomembna raziskava je sodelovanje v mednarodni raziskavi PIIAC (ang. Program for the International Assessment of Adult Competencies), ki raziskuje bralne kompetence odraslih. Podatki objavljeni leta 2016 ponujajo primerjavo 33 držav. Tudi ta ugotavlja, da polovica anketirancev v slovenskem delu raziskave ne bere oz. ni v enem letu prebrala niti ene knjige. Dodatno pa ugotavlja, da ena četrtnina anketiranih ne bere prav dobro, slabše razume besedila in posledično težje kritično razume svet v katerem živi. Podobno kot slovenska raziskava ugotavlja, da bolj izobraženi berejo več, torej da boljše bralne spretnosti dosegajo odrasli z višjo in visoko stopnjo izobrazbe. Dodatno ugotavlja, da tudi otroci, katerih starši imajo višjo ali visoko izobrazbo, dosegajo boljše bralne spretnosti, kar pomeni, da se bralna pismenost in bralna kultura prenašata med generacijami. Vendar hkrati mednarodna primerjava kaže tudi, da je delež bralcev slovenskih višje in visoko izobraženih odraslih primerljiv z deležem bralcev švedskih odraslih z zaključeno srednjo šolo (Raziskava spretnosti odraslih ..., 2016).

Tretja pomembna raziskava, tudi mednarodna, pa je PISA (Programme for International Student Assessment), ki se periodično izvaja med petnajstletniki 2000, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018, 2021/2022). Zadnji rezultati kažejo na znižanje povprečnega dosežka pri bralni pismenosti. Delež učencev in učenk, ki dosega vsaj temeljno raven bralnih spretnosti (2. raven od 6ih) je bil leta 2018 82 %, leta 2022 pa le 74 %. Znižal se je tudi delež učencev in učenk, ki dosegajo najvišjo (5. ali 6.) raven bralnih spretnosti in sicer iz 8 % (2018) na 4 % (2022) (PISA, 2018).

3 Spodbujanje branja

Raziskave kažejo, da pogostost branja in branje raznolikih besedil močno vplivata na doseganje besedilnih spretnosti posameznika in njegovo zmožnost bogatega pisnega izražanja. Edini možen ukrep, ki ga država in organizacije lahko izvajajo, je spodbujanje branja. Grosman (2011) predvideva, da je nizka stopnja bralne pismenosti povezana s pomanjkanjem spodbud v otroštvu, neoblikovanjem bralnih navad v mladosti. Poleg tega predvideva, da slabšo bralno pismenost v odrasli dobi, lahko pripišemo tudi razmeram na delovnih mestom, ki ne ponujajo priložnosti za branje ali celo niso naklonjene branju, čeprav je branje danes osnovna metoda dela praktično na vseh intelektualno zahtevnih delovnih mestih.

Projekt 'Nacionalni mesec skupnega branja' že od leta 2018 poteka v septembru in oktobru, pod okriljem Andragoškega centra Slovenije in soorganizatorjev iz vrst knjižnic in bralnih ter pisateljskih organizacij. Projekt promovira branje, skupno branje, vidnost branja ipd. Letošnja izvedba, 2024, povezuje branje in javni prostor. V ta kontekst pa vključuje še en projekt, tj. projekt 'Branje v gozdnih knjižnicah'.

V gozdarstvu veliko govorimo o ekosistemskih vlogah gozdov in ena izmed njih je zagotovo sprostitevni vpliv gozda na človeka. Ob letošnjem dnevu turizma, 27. septembra 2024, bo Zavod za gozdove Slovenije v sodelovanju s Turistično zvezo Slovenije, Andragoškim centrom Slovenije in Gozdarsko knjižnico (Gozdarski inštitut Slovenije) obeležil dan, s povabilom k branju v gozdu. Namen in cilji projekta so:

- ozaveščanje o pomenu branja za življenje posameznikov in družbe (branje je osnova vseh pismenosti),
- branje spodbuja mišljenje in prinaša znanje, z branjem knjig lahko raziskujemo različne teme in ideje,
- spodbujanje bralne kulture in branja za užitek,
- druženje ob knjigi in s knjigo v javnem prostoru,
- branje knjig v gozdu še posebej blagodejno vpliva na naš duševni in čustveni razvoj,
- opozarjanje na pomen gozda kot pomembnega vira obnovljivih virov energije in surovin ter njegovega blagodejnega vpliva na celotno okolje in prebivalstvo,
- seznanitev javnosti z različnimi (inovativnimi) možnostmi, ki jih ponuja turizem pri nas,

- popularizacija turizma, še posebej v manj znanih območjih države,
- razvoj zelenega turizma za razvoj krožnega gospodarstva,
- sodelovanje in povezovanje institucij, skupin in posameznikov pri razvoju podeželja, turizma oz. gospodarstva.

Z branjem povezan dogodek organizirajo lokalna društva, vrtci, šole, domovi za starejše, medgeneracijski centri, VDC centri, splošnimi knjižnicami, založbe, občine in sicer v petek, 27. septembra 2024, ob 17. uri, v najbližjem gozdu, npr. ob učni oziroma tematski poti, organizira z branjem povezan dogodek.

Berite vsak zase ali skupaj, tiho ali naglas, prozo, poezijo, pravljice ali pripovedujte zgodbe. In zakaj ne v gozdu?

Ob letošnjem svetovnem dnevu turizma
27. septembra 2024, ob 17. uri

BEREMO V GOZDNIH KNJIŽNICAH

READING IN FOREST LIBRARIES

on world tourism day
Join us on September 27, 2024 at 5 PM

Svoj dogodek vpišite na posebni spletni strani Turistične zveze Slovenije

Register your event on the dedicated website of the Tourist Association of Slovenia

<https://forms.gle/y4hGtx5a6uJt7NF17>

Letošnja tema svetovnega dneva turizma je: »Turizem in mir«!

Letošnji dan turizma bo v Sloveniji Zavod za gozdove Slovenije v sodelovanju s Turistično zvezo Slovenije, Andragoškim centrom Slovenije in Gozdarsko knjižnico (Gozdarski inštitut Slovenije) obeležil s povabilom k branju v gozdu. S tem bomo spodbujali bralno kulturo v Sloveniji in se vključili tudi v Nacionalni mesec skupnega branja, v katerem bo letos osrednja tema branje v javnem prostoru (več: <https://nmsb.pismen.si>).

Gozd je učilna. Drevesa so čudesa našega sveta. Vsako posebej nas zna nagovoriti. Zato nas vabi, da mu prisluhnemo. Vstopimo v dvorano skrivnosti dreves s knjigo in besedo.

Društva, skupine in institucije vabimo, da v **petek, 27. septembra 2024, ob 17. uri** v najbližjem gozdu, npr. ob učni oziroma tematski poti, organizirajo z branjem povezan dogodek. To je lahko postavitev gozdne knjižnice, javno branje literature v gozdu, pripovedovalski večer, predstavitev knjig, pravljice za otroke ali kaj podobnega. Morda organizirano obiščete gozdno knjižnico izven svojega kraja.

Pri organizaciji dogodkov se lahko povežete z lokalnimi vrtci, šolami, domovi za starejše, medgeneracijski centri, VDC centri, splošnimi knjižnicami ter založbami, občinami in drugimi zainteresiranimi posamezniki. Svoj dogodek vpišite na posebni spletni strani Turistične zveze Slovenije <https://forms.gle/y4hGtx5a6uJt7NF17>, da ga bomo lahko promovirali tudi v širši javnosti.

Osrednji dogodek ob svetovnem dnevu turizma v Sloveniji bo v **petek, 27. septembra 2024, ob 17. uri v Zeliščarskem centru JV Slovenije v Škocjanu**, kjer je postavljena prva gozdna knjižnica v Sloveniji.

Vabljeni k sodelovanju!

Viri

- Grosman M. 2011: Večrazsežna pismenost izziv sedanjosti. V: Razvijanje različnih pismenosti. Cotič M., Medved Udovič V., Starc S. (ur.). Koper, Univerzitetna založba Annales.
- Kovač M. 2020. Berem, da se poberem: 10 razlogov za branje knjig v digitalnih časih. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Nacionalni mesec skupnega branja <https://nmsb.pismen.si> (28. 6. 2024).
- PISA 2018.
<https://www.pei.si/raziskovalna-dejavnost/mednarodne-raziskave/pisa/pisa-2018/> (28. 6. 2024).
- Raziskava spretnosti odraslih PIAAC v Sloveniji 2016. 2016. OECD.
<http://www.oecd.org/skills/piaac/Skills-Matter-Slovenia-Slovenian-Version.pdf> (28. 6. 2024).
- Rupar P., Blatnik A., Kovač M., Rugelj S. 2019. Knjiga in bralci VI: bralna kultura in nakupovanje knjig v Sloveniji v letu 2019. Ljubljana, UMco.
https://www.jakrs.si/fileadmin/datoteke/Nova_spletna_stran/Novice_in_dogodki/Knjiga_in_bralci_VI_raziskava_lowres.pdf (28. 6. 2024).